

Η Ελλάδα ως αποικία και η de facto εμφάνιση ενός παρεμβατικού κράτους

Ο σκοπός του άρθρου είναι να παρουσιάσει, σ' ένα απλό γενικό σχέδιασμα, τον τρόπο με τον οποίο το «ελληνικό πρόβλημα» της δημοσιονομικής «άτυπης» κατάρρευσης εντάσσεται στα ευρύτερα πλαίσια περιοδικών και εκτεταμένων γεωγραφικά κρίσεων του σύγχρονου κεφαλαιοκρατικού τρόπου οικονομικής ανάπτυξης, οι οποίες αλληλεπιδρούν δυναμικά με το εποικοδόμημα των σύγχρονων κεφαλαιοκρατικών κοινωνιών. Αφετηρία του άρθρου είναι το επίκαιρο ελληνικό παράδειγμα.

Στη σύγχρονη βιβλιογραφία παρουσιάζεται μια προσπάθεια κάθετης ιεράρχησης μεταξύ του «τρόπου παραγωγής της διεθνοποίησης» και της παγκοσμιοποίησης. Η παγκοσμιοποίηση θεωρείται, εν πολλοίς, ένα υψηλότερο στάδιο μεταβιομηχανικής οικονομικής ανάπτυξης που καθιστά την εποχή του βιομηχανικού καπιταλισμού, και των συνακόλουθων θεωριών της, απολογητικές ή κριτικές, ιστορικά ξεπερασμένες. Αυτή είναι η θέση του Noam Chomsky, ο οποίος θεωρεί τις οικονομικές αναλύσεις του Μαρξ ιστορικά ξεπερασμένες. Θα προσπαθήσω να δείξω πως τα μεθοδολογικά εργαλεία των κλασικών του μαρξισμού, και εν προκειμένω των οικονομικών έργων των Μαρξ και Λένιν, μπορούν να μας βοηθήσουν να υπερβούμε την ανωτέρω παραδοχή και να κατανοήσουμε τη δική μας επίκαιρη και επίπονη κρίση.

Ο βιομηχανικός καπιταλισμός, αυτός της αποκαλούμενης διεθνοποίησης, στηρίζεται σε κάποιες βασικές «μικροοικονομικές» παραδοχές τις οποίες η οικονομική θεωρία του *Κεφαλαίου* τις παρουσιάζει ανάγλυφα. Γνωρίζουμε πως το κεφάλαιο ενός μεμονωμένου κεφαλαιοκράτη αποτελείται από το σταθερό τμήμα, το μεταβλητό και ένα τμήμα αξιοποιημένης εργασίας που προσδίδει μια «υπερβάλλουσα» αξία επί της εργατικής δύναμης ενός μεμονωμένου παραγωγού ή εναλλακτικά επί του μεταβλητού κεφαλαίου. Η επιμήκυνση της εργάσιμης μέρας (παραγωγή απόλυτης υπεραξίας) και η αύξηση της έντασης της εργασίας (παραγωγή σχετικής υπεραξίας), οι οποίες αντανακλούν αντιστοίχως διαφορετικές τεχνολογικές και

Ο Ν.Γ. Παπαδάτος είναι υποψήφιος Διδάκτωρ του Πανεπιστημίου της Γενεύης.

επιστημονικές καινοτομίες που μετασχηματίζουν την παραγωγικότητα της εργασίας, δημιουργούν, μέσω της ιδιωτικής εκμετάλλευσης της εργατικής δύναμης¹ ενός μεμονωμένου παραγωγού, την προοπτική κέρδους. Αυτό συμβαίνει δίχως να μπορούμε να ισχυριστούμε πως σε μια και μόνο ιστορική περίοδο δεν υπάρχει ταυτόχρονη άντληση και σχετικής και απόλυτης υπεραξίας. Ο κεφαλαιοκράτης όμως δεν στοχεύει απλώς στην παραγωγή υπεραξίας. Το ένα μέρος της χρησιμεύει για ιδιωτική αναγκαία κατανάλωση και το έτερο για εκ νέου μετασχηματισμό της σε κεφάλαιο, σταθερό και μεταβλητό. Κατά τον Μαρξ ο μετασχηματισμός της υπεραξίας σε κεφάλαιο αποκαλείται συσσώρευση. Ο συγγραφέας του *Κεφαλαίου* δεικνύει πως ο μηχανισμός της καπιταλιστικής παραγωγής και συσσώρευσης, διαδικασίες συμπληρωματικές αλλά καθόλου όμοιες, δημιουργούν τις προϋποθέσεις διαρκούς και πλήρους ανωμαλίας του αξιώματος πλήρους απασχόλησης μέσω της προσπάθειας χρησιμοποίησης των παραγωγών, εργατών, για τις ανάγκες αξιοποίησης του κεφαλαίου. Όμως ο βιομηχανικός κεφαλαιοκράτης δεν δημιουργείται ιστορικά ως διά μαγείας... Θα επιχειρηθεί η παρουσίαση των παρατηρήσεων του Μαρξ για την αποκαλούμενη «αρχική συσσώρευση», εφεύρεση των αστών πολιτικών και οικονομολόγων, προκειμένου να δείξω πως αυτές οι ίδιες πρακτικές εφαρμόστηκαν και στη δική μας εποχή με καταστροφικά αποτελέσματα.

«Η σχέση του κεφαλαίου», γράφει ο Μαρξ, «προϋποθέτει το χωρισμό των εργατών από την ιδιοκτησία των όρων πραγματοποίησης της εργασίας. Από τη στιγμή που η κεφαλαιοκρατική παραγωγή στέκει πια στα δικά της πόδια, δεν διατηρεί μόνο αυτό το χωρισμό, μα και τον αναπαράγει σε ολοένα αυξανόμενη κλίμακα. Επομένως, η διαδικασία που δημιουργεί τη κεφαλαιοκρατική σχέση δεν μπορεί να είναι τίποτ' άλλο παρά η διαδικασία χωρισμού μεταξύ του εργάτη και της ιδιοκτησίας των όρων της εργασίας του, μια διαδικασία που, από τη μια μεριά, μετατρέπει σε κεφάλαιο τα κοινωνικά μέσα συντήρησης και παραγωγής της κοινωνίας, και, από την άλλη, τους άμεσους παραγωγούς σε μισθωτούς εργάτες. Επομένως, η λεγόμενη πρωταρχική συσσώρευση δεν είναι τίποτ' άλλο παρά η ιστορική διαδικασία χωρισμού του παραγωγού από τα μέσα παραγωγής. Η διαδικασία αυτή εμφανίζεται σαν "πρωταρχική", γιατί αποτελεί την προϊστορία του κεφαλαίου και του αντίστοιχου τρόπου παραγωγής.

Η οικονομική διάρθρωση της κεφαλαιοκρατικής κοινωνίας προέκυψε από την οικονομική διάρθρωση της φεουδαρχικής κοινωνίας. Η διάλυση της δεύτερης έχει απελευθερώσει τα στοιχεία της πρώτης [...] Έτσι η ιστορική κίνηση που μετατρέπει τους παραγωγούς σε μισθωτούς εργάτες εμφανίζεται από τη μία σαν απελευθέρωσή τους από τις φεουδαρχικές υποχρεώσεις και από το συντεχνιακό εξαναγκασμό και για τους αστούς ιστοριογράφους μας υπάρχει μόνο αυτή η πλευρά. Από την άλλη όμως, αυτοί οι νεοαπελευθερωμένοι γίνονται πωλητές του ίδιου του εαυτού τους μόνο αφού τους έχουν πρώτα ληστέψει όλα τα μέσα παραγωγής τους

και τους έχουν αποστερήσει όλες τις εγγυήσεις για την ύπαρξή τους, που τους παραχωρούσαν οι παλιοί φεουδαρχικοί θεσμοί. *Και η ιστορία αυτής της απαλλοτριώσής τους είναι γραμμένη στα χρονικά της ανθρωπότητας με γράμματα από αίμα και φωτιά*².

Θα ήταν τουλάχιστον ανακριβές να ισχυριστούμε πως ο χρηματοπιστωτικός κεφαλαιοκράτης δημιουργείται *ex nihilo* (εκ του μηδενός). Μια προσεκτική παρατήρηση των οικονομικών εξελίξεων στην περίοδο που ακολούθησε τη σοβιετική κατάρρευση θα μας πείσει πως η διαδικασία της δωρεάν αρπαγής, ή στην καλύτερη περίπτωση της εξαγοράς έναντι πινακίου φακής, πλούσιων πλουτοπαραγωγικών πόρων από μερικούς εύπορους «ευπατρίδες» της διασποράς, μέσω της αγαστής συνεργασίας με την ηγεσία Γιέλτσιν, οδήγησε τη Ρωσία και τους εργαζόμενους στις αναμνήσεις των τσαρικών χρόνων και στην εκτόξευση της ανεργίας και της φτώχειας. Επρόκειτο πράγματι για μια ληλασία που δεν αποδεκάτισε μόνο το σκληρό πυρήνα των «γραιοκρατών» του σοβιετικού συνασπισμού εξουσίας, αλλά και τους πολυάριθμους εργαζόμενους που είχαν εξασφαλισμένη, τουλάχιστον, την εργασία τους στα πλαίσια προστασίας τους από το σοβιετικό καθεστώς. Επρόκειτο όντως για μια διαδικασία συσσώρευσης μέσω εκποίησης κρατικών δομών της πρώην σοβιετικής γραφειοκρατικής μηχανής.

Η περιγραφόμενη διαδικασία συσσώρευσης από τον Μαξ δεν αφορά πλέον διόλου το σκληρό πυρήνα της Ευρώπης, αφού υπάρχει μια διαδικασία σαφούς αποβιομηχάνισης στα γεωγραφικά όρια της γηραιάς ηπείρου. Η αναζήτηση όμως νέων αγορών, η προσπάθεια κεφαλαιοκρατικής «ολοκλήρωσης» σε απομακρυσμένες περιφέρειες της Ασίας, η σταδιακή ύπαρξη σκληρών βιομηχανικών κέντρων σε χώρες όπως η Κίνα, η Ινδία κ.λπ., καταδεικνύουν την περίοδο σταδιακής υπερ-συσσώρευσης κεφαλαίου, όπου βιομηχανικά κέντρα της περιφέρειας και τραπεζικό-χρηματιστικό κεφάλαιο του κέντρου ή της καπιταλιστικής βορειοατλαντικής μητρόπολης αλληλοσυγχέονται και διαπλέκονται. Η σταδιακή ανάπτυξη της παραγωγικής δύναμης της εργασίας, λόγω τεχνολογικών καινοφανών επιτευγμάτων, η διαρκώς αυξανόμενη συσσώρευση κεφαλαίου που οδηγεί σταδιακά σε σημεία μονοπώλησης της αγοράς, δημιουργούν τις προϋποθέσεις καταμερισμού της καπιταλιστικής ανάπτυξης σε τέτοιο βαθμό, ώστε να μπορούμε να ισχυριστούμε πως η διαφορά μεταξύ διεθνοποίησης και παγκοσμιοποίησης είναι σχηματική και παραπλανητική, αφού πολλοί μηχανισμοί βιομηχανικής ανάπτυξης –μέσω εξαγωγής της υπεραξίας από μεμονωμένους παραγωγούς– συμβαίνει να εγκολπώνονται λειτουργικά σε καθεστώς παγκοσμιοποιημένων σχέσεων παραγωγής και οικονομικής αλληλεξάρτησης.

Η Αγγλία, η Γαλλία και φυσικά η Γερμανία είναι χώρες που έχουν φτάσει σε ένα πολύ υψηλό επίπεδο οικονομικής ανάπτυξης, όπου σε καθεστώς παγκόσμιας και διεθνούς αλληλεξάρτησης δύνανται να κερδοσκοπούν χωρίς να προκαλούν εμπόλεμες συγκρούσεις ικανές να οδηγήσουν σε πλήρη ανισορροπία και τελικά στη

μείωση ή και την εξαφάνιση των περιθωρίων κέρδους – τουλάχιστον μεσοπρόθεσμα³. Μια οικονομία όπως η ελληνική, με ελλειμματικό ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών, ελλειμματικό ισοζύγιο πληρωμών και δημόσιο χρέος που προσεγγίζει πλέον το 156% του ΑΕΠ, μπορεί πράγματι να αποτελεί έναν δυνητικό παράδεισο βραχυπρόθεσμων αλλά πολύ υψηλών κερδών μέσω τεχνητών υπερτιμήσεων κρατικών μεγεθών. Ένα «τυχαίο γεγονός» όπως η ανάληψη της Ολυμπιάδας βοήθησε τη χώρα να μπει στην τροχιά του ευρώ και πολλαπλούς επενδυτές να εισέλθουν στην ελληνική επικράτεια για να επενδύσουν δημιουργώντας προοπτικές ανάπτυξης που αντανακλούσαν μια προοπτική πλασματικής υπερμεγέθυνσης των μακροπρόθεσμων οικονομικών δυνατοτήτων της χώρας, η οποία είχε στο μεταξύ απολέσει τα όποια ανταγωνιστικά της πλεονεκτήματα. Επί παραδείγματι, η βιομηχανική ανάπτυξη του ελληνικού καπιταλισμού της περιόδου 1963-1973, στηριζόμενη εν πολλοίς στον οικονομικό προστατευτισμό του απριλιανού δικτατορικού καθεστώτος και στη διαρκώς αυξανόμενη ιδιοποίηση κερδών από την απίσχναση της εργατικής δύναμης –μείωση κόστους εργασίας– και την απουσία συνδικαλισμού, δεν απέφερε τις αναμενόμενες επενδύσεις κατά την περίοδο της κεφαλαιοκρατικής υπερπαραγωγής. Επιπροσθέτως, η άρση του προστατευτισμού μέσω της υπαγωγής της χώρας στους θεσμούς της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας συνετέλεσε στην ανάδυση των ήδη υπαρκτών μικροοικονομικών και μακροοικονομικών προβλημάτων: «[...] Η διάβρωση του συγκριτικού ελληνικού πλεονεκτήματος», γράφει ο Τάκης Φωτόπουλος, «σε σχέση με το κόστος εργασίας κι η αποτυχία της οικονομικής αναδιάρθρωσης της ελεύθερης αγοράς να αλλάξει τον τύπο των εξαγωγών συνεπαγόταν μια πολύ ασθενική ανταπόκριση των εξαγωγών και μια συνεχή επέκταση των εισαγωγών»⁴. Εντός αυτού του οικονομικο-ιστορικού πλαισίου, η διαδικασία της «ολυμπιακής» ανάπτυξης δημιούργησε τεράστια κατασκευαστικά κέρδη μέσω ενός παραγωγικού οργανισμού αντιπαραγωγικών έργων και ακόμη υψηλότερων δανειακών υποχρεώσεων του ελληνικού δημοσίου έναντι των τραπεζικών ιδρυμάτων της αλλοδαπής (των αγορών). Ο οικονομολόγος Minsky εξήγησε πως η γρήγορη και σημαντική επέκταση της έξαρσης της πίστωσης δημιουργεί –το παράδειγμα της Ελλάδας είναι επίσης χαρακτηριστικό–, μέσω της συνακόλουθης πτώσης των επιτοκίων, τους όρους επενδυτικών εξάρσεων. Στο παράδειμά μας η παραδοσιακή ορθολογική συμπεριφορά χάθηκε επειδή οι εγγυήσεις αμετάκλητων συναλλαγματικών ισοτιμιών δημιουργούσαν καθεστώς ασφάλειας στους επενδυτές. Όμως η περίοδος από το 2004 και έπειτα ήταν μια πολιτική άτακτης φυγής προκειμένου αυτή η ίδια τακτική να επαναληφθεί σε άλλες πιο προσοδοφόρες επικράτειες. Η περιγραφόμενη διαδικασία είναι μια ανακυκλούμενη και ανατροφοδοτούμενη διαδικασία πλασματικής υπερμεγέθυνσης των μακροοικονομικών δεικτών, άλλως οικονομικής «φούσκας», που εμφανίστηκε με αυξανόμενη ένταση τα τελευταία έτη.

Αυτές οι πολλαπλές «μανίες» για δημιουργία υπερβολικών κερδών φθάνουν στο σημείο της απόλυτης αστάθειας, όταν κάθε είδους προβλεπτικότητα και κρατικός παρεμβατισμός χάνεται. Σε εκείνο το σημείο λοιπόν, οι ασύδοτοι υπολογισμοί των κεφαλαιοκρατών –απόρροια της διεθνούς αναρχίας των χρηματαγορών, δηλαδή των ιδιωτικών τραπεζών– και των ιδεολόγων οικονομολόγων τους μπορούν να οδηγήσουν σε προβλήματα ρευστότητας. Ωστόσο, η συνακόλουθη συνταγή διάσωσης των τριών προαναφερόμενων κρατών δεν είναι καινοφανής. Διάσωση του τραπεζικού συστήματος, αύξηση των κρατικών ελλειμμάτων μέσω της παραχώρησης χρημάτων με αδιαφανείς διαδικασίες στους χρηματοπιστωτικούς προβληματικούς φορείς, αύξηση της φορολόγησης και εν συνεχεία προσφυγή στους ίδιους μηχανισμούς προκειμένου να χρηματοδοτηθούν τα ελλείμματα των ανωτέρω κρατών με συνακόλουθη αύξηση του δημόσιου χρέους. *Πρόκειται για τη διαδικασία κοινωνικοποίησης των κεφαλαιοκρατικών ζημιών. Η υφιστάμενη παγκόσμια οικονομική κρίση αποδεικνύει, ακόμη μια φορά, πως η περιοδικότητα των καπιταλιστικών-χρηματοπιστωτικών κρίσεων είναι εγγενές στοιχείο του παγκοσμιοποιημένου καπιταλισμού.* Όμως σε καθεστώς παγκόσμιας κρίσης και ύφεσης οι ταυτόχρονες προσφυγές πολλών κρατών –με διαφορετικά οικονομικά μεγέθη– για δανειοδοτήσεις από χρηματοπιστωτικούς οργανισμούς, δηλαδή από υπερεθνικούς ομίλους τραπεζών, δημιουργούν προοπτικές κερδοσκοπίας εις βάρος χωρών που έχουν ήδη διογκωμένα χρέη και σχετικώς μικρή συμμετοχή στην παγκόσμια οικονομική πίτα. Έτσι ξεκινούν λοιπόν οι κρίσεις στην αγορά των ομολόγων, λόγω του διεθνούς κρατικού ανταγωνισμού στους παγκόσμιους τραπεζικούς ομίλους (διεθνείς χρηματαγορές)⁵.

Η σημερινή συσσώρευση κεφαλαίου δεν γίνεται απλά και μόνο με τις μεθόδους που περιγράφηκαν από τον Μαρξ στο κεφάλαιο ανάλυσης της *πρωταρχικής συσσώρευσης*. Οι νέες πρακτικές ακολουθούν όμως την ίδια λογική σε διευρυμένη κλίμακα. Η Ρωσία ήταν ένα καλό παράδειγμα, που όμως δεν μπόρεσε να ευδοκιμήσει με τους προτεινόμενους νεοαποικιακούς όρους λόγω πολιτικών εξελίξεων που έθεσαν φραγμό στη δωρεάν εκποίηση πρώην περιουσιακών σοβιετικών τίτλων. Η ειρωνεία της ιστορίας είναι πως η εξαγορά τους έγινε τελικά από πρώην μέλη της ίδιας της σοβιετικής γραφειοκρατικής μηχανής, επαληθεύοντας κατά το ήμισυ την αντίστοιχη υπόθεση του Τρότσκι.

Η νόμιμη απαλλοτρίωση κρατικής περιουσίας, νομικώς εγγυημένης και εξασφαλισμένης από το κράτος, αποτελεί μια νέα δυνατότητα διευρυμένης υπερσυσσώρευσης εις όφελος των νέων επενδυτών. Δεν πρόκειται για την εκδίωξη μεμονωμένων παραγωγών αλλά για την εκδίωξη του κράτους, ως προστάτης και εργοδότης μεγάλων μαζών εργαζομένων, μέσω της διάρρησης των παραδοσιακών σχέσεων προστασίας, εξασφαλισμένων από συλλογικές συμβάσεις εργασίας και παροχή συνταξιοδοτικών δικαιωμάτων. Η φυγή του κράτους και η έλευση ιδιωτών

αυξάνει τις εργασιακές ελαστικές σχέσεις και ταυτοχρόνως εγγυάται την εργατική φτώχεια, αναγκάζοντας τους υπαλλήλους των νέων εργοδοτών να εργάζονται 10, 12 ή και περισσότερες ώρες έναντι χαμηλότερων ημερομισθίων. Αυτή η σχέση διατηρείται λόγω του ανταγωνισμού που η υπάρχουσα *στρατιά ανέργων* ασκεί στους εκμεταλλεζόμενους εργαζόμενους, οι οποίοι καλούνται εφεξής να εργαστούν χωρίς καμία ουσιαστική κοινωνική εξασφάλιση.

Η διαδικασία όμως της αρπαγής κρατικού πλούτου δεν γίνεται αυτόματα. Η έλευση και η αντικατάσταση του Κράτους και των επιχειρήσεών του από πολυεθνικούς ομίλους του εξωτερικού γίνεται καλύτερα όταν υπάρχουν προϋποθέσεις οικονομικής και πολιτικής εξάρτησης. Στη «χώρα μας» σήμερα συμβαίνουν και τα δύο.

Το υπερσυσσωρευμένο κεφάλαιο⁶ σήμερα εξασφαλίζεται διότι οι εξαγγελίες του Eurogroup και της κυβέρνησης εγγυώνται πως οι τραπεζικοί πιστωτές της Ελλάδας θα εξυπηρετηθούν πλήρως, καθώς η Ελλάδα μέσω της παρεχόμενης βοήθειας θα αποπληρώσει τα τοκοχρεολύσια των δανείων τους. *Η διεθνής οικονομική βοήθεια εκεί αποσκοπεί: στο να εξυπηρετηθούν και να συνεχίζουν να εξυπηρετούνται οι δανειστές της Ελλάδας.* Ο –τέως πλέον– υπουργός Οικονομικών Παπακωνσταντίνου δήλωσε ανενδοίαστα πως «τα επιπλέον μέτρα δημοσιονομικής προσαρμογής» αναμένεται να οδηγήσουν σε αύξηση του χρέους το 2014 στο ύψος του 140%, ή ακόμα και το 149% του ΑΕΠ, χωρίς να υπολογίζει το ύψος των μεταγενέστερων τόκων που θα κληθούμε να πληρώσουμε. Επίσης, στόχος της σημερινής πολιτικής είναι κατά τον υπουργό να ξαναβγει «η Ελλάδα στις αγορές όταν υπάρχει εξομάλυνση» και να προχωρήσει στη διακοπή «κάθε προγράμματος δημοσίων επενδύσεων». *Η Ελλάδα λοιπόν υποτάσσεται στις ορέξεις των κατόχων του σύγχρονου τραπεζικού και χρηματιστικού υπερσυσσωρευμένου κεφαλαίου. Πρόκειται για μια πολιτική επιλογή η οποία αφαιρεί κάθε δυνατότητα χάραξης αναπτυξιακής στρατηγικής.*

Πώς μπορεί λοιπόν να υπάρξει υπερσυσσώρευση κεφαλαίου εντός ενός ενιαίου και ανισομερούς νομισματικού οργανισμού, όπως αυτός της Ε.Ε., δηλαδή της νομισματικής ενώσεως του ευρώ, δίχως την επίκληση «του αίματος και της φωτιάς»; Η απάντηση είναι απλή: μέσω της εξαθλίωσης της εργατικής δύναμης και της υποτίμησης των κρατικών περιουσιακών στοιχείων του ελληνικού δημοσίου. Θα αναφερθώ εδώ στο έργο του David Harvey, παρ' όλες τις επιφυλάξεις μου όσον αφορά τις πολιτικές προτάσεις του, ο οποίος αναλύει εξόχως στο βιβλίο του *Ο Νέος Ιμπεριαλισμός* τον τρόπο με τον οποίο διαδραματίζεται η νέα αποικιακή επέμβαση –ανάλυση ιδιαίτερος επίκαιρη για τα δρώμενα της χώρας μας– εις βάρος των εργαζομένων της Ελλάδας. Πρόκειται για μια θεωρητική συμβολή, η οποία δύναται να εξηγήσει σχηματικά τους δυνητικούς τρόπους επιβολής των προϋποθέσεων παραγωγής και αναπαραγωγής δυνατοτήτων ανατροφοδοτούμενης υπερσυσσώρευσης κεφαλαίου. Ωστόσο, μια πρότερη επισήμανση είναι ιδιαίτερος σημαντική:

η σημερινή διαδικασία υπερσυσσώρευσης δεν δημιουργείται στη βάση ενός προγενέστερου τρόπου παραγωγής, αλλά στην ίδια βάση του κεφαλαιοκρατικού τρόπου παραγωγής που εκποιεί τα κεϊνσιανά του αναχώματα, τη σάρκα από τη σάρκα της δικής του διευρυμένης αναπαραγωγής⁷.

Ας παρουσιάσω λοιπόν το δυνητικό τρόπο ενορχήστρωσης της μεταβίβασης εγχώριου πλούτου και περιουσιακών στοιχείων (βλ. ΕΥΔΑΠ, ΔΕΗ, ΟΣΕ, το ΕΣΥ κ.λπ.) από τους κρατικούς ιδιοκτήτες στους ξένους και εγχώριους ιδιώτες. «Τα υποτιμημένα κεφαλαιουχικά στοιχεία», γράφει ο Harvey, «μπορούν να αγοραστούν σε χαμηλές τιμές και το υπερσυσσωρευμένο κεφάλαιο να τα ανακυκλώσει κερδοφόρα στην κυκλοφορία του κεφαλαίου. Όμως, αυτό απαιτεί να προηγηθεί ένα κύμα υποτίμησης, που σημαίνει κρίση κάποιου είδους. Οι κρίσεις μπορούν να ενορχηστρώνονται, να διευθύνονται και να ελέγχονται για την ορθολογική οργάνωση του συστήματος. Σ' αυτό αποβλέπουν συχνά τα προγράμματα λιτότητας που διευθύνονται από τα κράτη, τα οποία χρησιμοποιούν τους βασικούς μοχλούς των επιτοκίων του πιστωτικού συστήματος. Περιορισμένες κρίσεις μπορούν να επιβάλλονται από κάποια εξωτερική δύναμη σε κάποιο τομέα, σε κάποια εδαφική οντότητα ή σ' ένα ολόκληρο πλέγμα καπιταλιστικής δραστηριότητας. Αυτή είναι η ειδικότητα του διεθνούς χρηματοπιστωτικού συστήματος (που διευθύνεται από το ΔΝΤ) με τη στήριξη ανώτερης κρατικής δύναμης (όπως εκείνης των ΗΠΑ). Το αποτέλεσμα είναι η περιοδική δημιουργία σε κάποιο μέρος του κόσμου ενός αποθέματος υποτιμημένων και σε πολλές περιπτώσεις υποεκτιμημένων περιουσιακών στοιχείων, τα οποία μπορούν να χρησιμοποιηθούν κερδοφόρα από τα πλεονάζοντα κεφάλαια που στερούνται ευκαιρίες αλλού»⁸.

Οι νέες ευκαιρίες του πλεονασματικού χρηματιστικού κεφαλαίου στην Ελλάδα, οι οποίες μπορούν να εκδηλωθούν με πολλές μορφές καθώς οι χρηματιστικοί-τραπεζικοί όμιλοι εμφανίζονται με πολλαπλά προσώπεια επενδυτικών ομίλων, θα δημιουργήσουν νέες εκροές φθηνού εργατικού δυναμικού σε λοιπές χώρες της Ευρώπης. Αυτή ακριβώς η προοπτική συνδυάζεται με την περαιτέρω δυνατότητα κερδών στην ημεδαπή μέσω της φθηνής απαξιωμένης εργατικής δύναμης. Αυτή είναι λοιπόν σχηματικά η διαδικασία σύγχρονης υπερσυσσώρευσης που διαδραματίζεται μέσω της απελευθέρωσης του καπιταλιστικού κεϊνσιανού μοντέλου στη λαίλαπα του σύγχρονου φιλελεύθερου καπιταλισμού της λογιστικής-θετικιστικής ανορθοδοξίας. Η παραχώρηση των δυνητικών αναπτυξιακών δυνατοτήτων σε μια χούφτα ξένων και εγχώριων επενδυτών-κεφαλαιοκρατών-κερδοσκοπών-τραπεζιτών και η συνακόλουθη συνέχιση διόγκωσης της οικονομικής εξάρτησης μέσω του αυξανόμενου και αναπαραγόμενου δημόσιου χρέους οδηγεί τη χώρα σε πολιτική αποικιακού τύπου. Ο πιο αδύναμος κρίκος μιας εκ των περιφερειών της ευρωζώνης, συνιστώντας τη σύγχρονη «λατινική»⁹ εκδοχή μιας αδηφάγου ιμπεριαλιστικής αλυσίδας, δεικνύει πως ο υποανάπτυκτος νότος της Ε.Ε. οδηγείται σε

καθεστώς διαρκούς πολιτικής υπαλληλίας και μακροχρόνιας πολιτικής εξάρτησης, αποτελώντας έτσι τη σύγχρονη αποικία του αναπτυσσόμενου βορειοατλαντικού κεφαλαιοκρατικού κόσμου. Ο Λένιν τόνιζε πως «η γιγάντια διάσταση του χρηματιστικού κεφαλαίου, συγκεντρωμένο σ' ένα πολύ μικρό αριθμό κατόχων, δημιουργεί ένα εξαιρετικά σφιχτό και ευρύ δίκτυο κερδών και σχέσεων. Από μια άποψη, υποτάσσει, διά μέσω αυτού, στην εξουσία του όχι μόνο τη μάζα των μεσαίων και μικρών αλλά ακόμα και των πολύ μικρών καπιταλιστών και ιδιοκτητών' από την άλλη, η οξεία πάλη εναντίον άλλων εθνικών χρηματιστικών μορφωμάτων, για το μίσημα του κόσμου και για την κυριαρχία επί άλλων κρατών, παραπέμπει στο ότι οι κατέχουσες τάξεις περνούν ως συνασπισμός (μπλοκ) στο στρατόπεδο του ιμπεριαλισμού. "Γενικό" πάθος για τις προοπτικές του ιμπεριαλισμού, λυσσαλέα υπεράσπισή του, τάση να τον εξωραΐζουμε με όλους τους τρόπους, να ποια είναι η ένδειξη των καιρών»¹⁰.

Η νέα επερχόμενη αρπαγή των τελευταίων κρατικών περιουσιακών στοιχείων και εργασιακών δικαιωμάτων και κατακτήσεων, επακόλουθα προγενέστερου αδυσώπητου και αιματηρού ταξικού αγώνα στη χώρα μας, μέσω της εξαϋλώσης του ελληνικού δημοσίου και της υποταγής μιας ολόκληρης χώρας στις επιταγές του σύγχρονου χρηματιστικού και εν μέρει βιομηχανικού κεφαλαίου της Ευρώπης (κυρίως γαλλογερμανικού άξονα) και των ΗΠΑ, υπό τη θωράκιση και τη νομική προστασία της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και του ΔΝΤ, αποτελούν την περίτρανη απόδειξη της ύπαρξης ενός ιμπεριαλισμού νέου τύπου στα στενά ευρωπαϊκά πλαίσια, ιμπεριαλισμού που πασχίζει να συνδυάσει την ελευθερία των τραπεζικών καπιταλιστικών αγορών με τα φεουδαρχικά εποικοδομήματα προγενέστερων κοινωνιών. Η πορεία της θέσπισης νέων ρυθμιστικών διατάξεων των εργασιακών σχέσεων αποδεικνύει πως το πολιτικό εποικοδόμημα της Ελλάδας τείνει να μετατραπεί προσπαθώντας να συμβιβάσει τα ασυμβίβαστα: την οικονομία της αγοράς με την προάσπιση της απασχόλησης...

Έχοντας κατά νου αυτές τις χρήσιμες επισημάνσεις, μπορούμε τώρα να εξετάσουμε και τη νομική-νομοθετική πτυχή των πραγμάτων: ο νόμος 3899 περί των επειγόντων μέτρων «εφαρμογής του προγράμματος στήριξης της ελληνικής οικονομίας» ορίζει ρητά στο κεφάλαιο Β, άρθρο 13, το εξής ακόλουθο: «Με επιχειρησιακή συλλογική σύμβαση εργασίας, οι αποδοχές και οι συνθήκες εργασίας είναι δυνατόν να αποκλίνουν από αυτές της αντίστοιχης κλαδικής συλλογικής σύμβασης εργασίας και όχι πάντως κατώτερα από το επίπεδο της εθνικής γενικής συλλογικής σύμβασης εργασίας. Στην περίπτωση αυτή, η επιχειρησιακή συλλογική σύμβαση εργασίας, η οποία μπορεί να ανανεώνεται, ονομάζεται "ειδική επιχειρησιακή συλλογική σύμβαση εργασίας". Οι ειδικές επιχειρησιακές συλλογικές συμβάσεις εργασίας υπερισχύουν από τις αντίστοιχες κλαδικές συλλογικές συμβάσεις εργασίας, χωρίς περιορισμούς [...] Οι ειδικές επιχειρησιακές συλλογικές συμ-

βάσεις εργασίας λαμβάνουν υπόψη την ανάγκη προσαρμογής των επιχειρήσεων στις συνθήκες της αγοράς, με στόχο τη δημιουργία ή τη διατήρηση των θέσεων εργασίας, καθώς και τη βελτίωση της παραγωγικότητας και ανταγωνιστικότητας των επιχειρήσεων»¹¹. Ωστόσο, η παραγωγικότητα και η ανταγωνιστικότητα των επιχειρήσεων λειτουργεί κατά το νομοθέτη –δηλαδή κατά τη βούληση της υπάρχουσας εκτελεστικής εξουσίας που νομοθετεί– καλύτερα όταν τηρούνται οι κάτωθι δεσμευτικοί όροι: «Αν περιοριστούν οι δραστηριότητές του ο εργοδότης μπορεί, αντί καταγγελίας της σύμβασης εργασίας, να επιβάλει σύστημα εκ περιτροπής απασχόλησης στην επιχείρησή του, η διάρκεια της οποίας δεν επιτρέπεται να υπερβαίνει τους εννέα (9) μήνες στο ίδιο ημερολογιακό έτος, μόνο εφόσον προηγουμένως προβεί σε ενημέρωση και διαβούλευση με τους νόμιμους εκπροσώπους των εργαζομένων [...] Η διάρκεια της απασχόλησης του μισθωτού από τον έμμεσο εργοδότη, στην οποία περιλαμβάνονται και οι ενδεχόμενες ανανεώσεις που γίνονται εγγράφως, δεν επιτρέπεται να είναι μεγαλύτερη από τους τριάντα έξι (36) μήνες. Σε περίπτωση υπέρβασης των χρονικών ορίων, που τίθενται από την παρούσα παράγραφο, επέρχεται μετατροπή της υπάρχουσας σύμβασης σε σύμβαση αορίστου χρόνου με τον έμμεσο εργοδότη»¹². Καθίσταται λοιπόν σαφές πως η ενοικιαζόμενη εργασία, η επονομαζόμενη «εκ περιτροπής απασχόληση» συνομολογηθείσα από τον «έμμεσο εργοδότη», άλλως ενοικιαστή, συμβάλλει στην παγίωση της επισφάλειας της εργασίας, της διαρκούς ελαστικότητας των εργασιακών σχέσεων υπέρ της παραγωγικότητας και της ανταγωνιστικότητας των επιχειρήσεων οι οποίες μάλιστα τυγχάνουν και νέων προνομιακών μέτρων, εγγεγραμμένων στον προϋπολογισμό του 2011, μέσω «της μείωσης του φορολογικού συντελεστή αδιανέμητων κερδών από 24% σε 20%»¹³. Οι νέες εργασιακές σχέσεις, η δημιουργία επιχειρηματικών κινήτρων σε βάρος της εργασίας, κίνητρα τα οποία αφορούν επίσης και το χρηματοπιστωτικό τομέα της χώρας ο οποίος έχει ήδη εξασφαλίσει ρευστότητα μέσω των κρατικών εγγυήσεων της τάξεως των 28 δις ευρώ, και τα προβλεπόμενα «έσοδα από αξιοποίηση δημόσιας περιουσίας (που υπολογίζονται στο έλλειμμα)»¹⁴ δημιουργούν νέες ευκαιρίες για τα πλεονάζοντα γερμανογαλλικά και ευρωατλαντικά κεφάλαια τα οποία θα μπορέσουν πλέον να σφετεριστούν τα υποτιμημένα ελληνικά περιουσιακά στοιχεία.

Τελευταίο αλλά εξίσου σημαντικό, η δημοσιονομική προσαρμογή μέσω της μείωσης του ελλείμματος δεν συνεπάγεται *υποχρεωτικά* ανάπτυξη, καθώς η ιστορική διαδικασία διογκώσεως του χρέους και η μεγαλύτερη αύξηση του χρέους (εκφρασμένο ως ο λόγος χρέους προς ΑΕΠ) από τα μεγέθη της ανάπτυξης της οικονομίας, από το σύνολο των αγαθών και των υπηρεσιών που παράγονται σε ένα έτος, δηλαδή από το ΑΕΠ, συνεπάγεται μακροχρόνια ύφεση η οποία δεν εγγυάται αυτομάτως «αναγκαία διαδρομή για το άνοιγμα των αγορών και την αποκατάσταση της εμπιστοσύνης των επενδυτών ώστε να μπορέσει να χρηματοδοτηθεί η οι-

κονομία και η ανάπτυξη»¹⁵. Η τάση μάλιστα να συνδυάζεται η ανάπτυξη της οικονομίας με την έξοδο στις διεθνείς χρηματαγορές, με άλλα λόγια στους διεθνείς τραπεζικούς ομίλους, αποτελεί πεπαλαιωμένη και πολωμένη ιδεολογική απεικόνιση μιας ιστορικά αποτυχημένης πρακτικής που συνοψίζεται σε αυτό το δύσπεπτο γνωμικό: «Όσο περισσότερο δανείζεται ένα κράτος, τόσο πιο εύρωστο γίνεται». Η αντιμετώπιση μιας καταχρεωμένης οικονομίας με νέο χρέος στη βάση της προσπάθειας διαπραγμάτευσης του ύψους του επιτοκίου, με άλλα λόγια του ύψους της μακροχρόνιας μακροοικονομικής εξάρτησης της χώρας από το διεθνές χρηματιστικό και βιομηχανικό κεφάλαιο, εγγυάται απλά και μόνο την αέναη αναγνώριση των υφιστάμενων συσχετισμών στον καταμερισμό εργασίας και τον τομέα της ανταγωνιστικότητας. Αυτοί οι τομείς είναι ιδιαίτερος προβληματικοί για την Ελληνική «Δημοκρατία» η οποία, μετά τη μακρόχρονη ευρωπαϊκή της περιπέτεια στην ΕΟΚ-Ε.Ε., παραμένει κατά βάση μια εισαγωγική χώρα με μόνιμο αρνητικό εμπορικό ισοζύγιο και αρνητικό ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών. Οι οίκοι αξιολόγησης μάλιστα –πραγματικά προατήρια των διεθνών τραπεζικών ομίλων– συμβάλλουν στο να αναδειχθεί ένα μέρος της αλήθειας: η μακρόχρονη παραμονή της Ελλάδας στους ευρωατλαντικούς θεσμούς δεν απέτρεψε την αντιμετώπισή της από τους εταίρους της ως μια αναπτυσσόμενη χώρα. *Η Ελλάδα είναι το τριτοκοσμικό παράδειγμα της υπάρχουσας νομισματικής ένωσης.*

Όμως, οι ευρωπαϊκές-αμερικανικές ιμπεριαλιστικές τάσεις δεν είναι μεμονωμένες γεωγραφικά και δεν ακολουθούν συγκεκριμένο μηχανικό χρονοδιάγραμμα. Το παράδειγμα της Νοτιανατολικής Ασίας, οι κρίσεις του Μεξικού και της Λατινικής Αμερικής, οι επεμβάσεις των δυνάμεων των ΗΠΑ στο Αφγανιστάν και το Ιράκ, ο πόλεμος μεταξύ Γεωργίας και Ρωσίας για τις διαμετακομιστικές μεταφορές των πρώτων υλών, η παγκόσμια οικονομική κρίση, οι κρίσεις στην Ουγγαρία και την Ανατολική Ευρώπη, η λεηλασία και η ασφυξία της Ελλάδας, η αιφνίδια μετατροπή της κέλτικης τίγρης σε ανεμική «ζέβρα», δεικνύουν πως ο ιμπεριαλισμός νέου τύπου, ο προωθούμενος φεουδαλικός καπιταλισμός, ευνοεί και προωθεί την υπερσυσσώρευση κεφαλαίων *δίχως να αποκλείει τις προοπτικές μεταγενέστερων συγκρούσεων.*

Η εμφάνιση ενός παρεμβατικού Κράτους σε κατάσταση εξάρτησης

Η προαναφερόμενη οικονομική πολιτική στόχευση θα μπορούσε να θεωρηθεί η απαρχή μιας διαδικασίας κρατικού οικονομικού παρεμβατισμού. Πώς όμως η βασική οικονομική παρεμβατική πολιτική διαρθρώνεται και εμπεδώνεται στην Ελλάδα; *Η ιδεολογία και το δίκαιο* ως ουσιώδεις δομές του ελληνικού καπιταλιστικού κρατικού εποικοδομήματος διαδραματίζουν ως προς αυτό *θεμελιώδη ρόλο*, δίχως να στερούνται τη δική τους *σχετική αυτονομία* όντας άρρηκτα *συνδεδεμένες*

με την οικονομική βάση και αποτελώντας, σε τελευταία ανάλυση, αντανάκλασή της. Ως προς αυτό, μη μπορώντας στο παρόν άρθρο να περιγράψω διεξοδικά τις παραπάνω σχέσεις, θα περιοριστώ στην περιγραφική ανάλυση της πρακτικής συμβολής του δικαίου προκειμένου να καταρτίσω το μύθο της θεσμικής αντικειμενικής νομιμότητας-αναγκαιότητας των οικονομικών-εργασιακών κυβερνητικών μέτρων.

Ας αναλογιστούμε λοιπόν πώς η πλειοψηφούσα κομματική παράταξη, η οποία αποτελεί και την κοινοβουλευτική πλειοψηφία ως κυβερνών κόμμα, ψηφίζει εντός του αστικού κοινοβουλίου τους κυβερνητικούς-κρατικούς νόμους: η επικρατέστερη διαδικασία είναι στη σημερινή συγκυρία η κατεπείγουσα ψήφιση των προτάσεων νόμων. Τι σημαίνει ακριβώς κατεπείγον; Ας ανατρέξουμε για λίγο στο αστικό Σύνταγμα της Ελλάδας: «Νομοσχέδια και προτάσεις νόμων», γράφει ο συνταγματολόγος Κ. Μαυριάς, «που λαμβάνουν από την κυβέρνηση το χαρακτηρισμό του κατεπείγοντος, εισάγονται στην Ολομέλεια ή το Τμήμα διακοπής των εργασιών της Βουλής προς ψήφιση, μετά από περιορισμένη συζήτηση σε μία συνεδρίαση»¹⁶. Η αναφερόμενη διαδικασία παραμένει για την ώρα ομιχλώδης. Αρχεί να αναφέρουμε πως η ενίσχυση των προνομίων της κυβερνητικής πλειοψηφίας έναντι της βουλής είναι μια *κατ' εξοχήν πολιτική επιδίωξη* του νομοθέτη η οποία έχει τη δική της ιστορική πορεία. Όπως αναφέρει ο καθηγητής Γεωργόπουλος αναφορικά με τους *περιορισμούς της νομοθετικής πρωτοβουλίας* δυνάμει του καταργηθέντος άρθρου 76 παράγραφος 8 του Συντάγματος: «Σύμφωνα με αυτό, σχέδιο ή πρόταση νόμου που είχε αποκρουσθεί από την Ολομέλεια ή Τμήμα της βουλής δεν εισαγόταν και πάλι στην ίδια σύνοδο ούτε στο τμήμα διακοπών που λειτουργούσε μετά τη λήξη της συνόδου. Κατά συνέπεια μόνο σε άλλη σύνοδο της βουλής τακτική ή έκτακτο, μπορούσε να κατατεθεί και πάλι, ώστε να υποβληθεί στην κρίση του σώματος [...] Τώρα το σύνταγμα θεσπίζει μόνο περιορισμούς σύμφωνα με τους οποίους αποκλείεται η άσκηση για ορισμένα θέματα νομοθετικής πρωτοβουλίας από μέλη της βουλής και περιορίζεται μόνο σε μέλη της κυβέρνησης»¹⁷. Αναφέρω και τονίζω τα ανωτέρω χωρία για να δείξω απλά πως η σημαντική ιστορική ενίσχυση της κυβερνούσας πλειοψηφίας, δηλαδή των πολιτικών εκπροσώπων του αστικού συνασπισμού εξουσίας, ανατρέπει ουσιαδώς και επί του πρακτέου τις ψευδείς θεσμικές σχέσεις ισορροπίας μεταξύ της νομοθετικής και της εκτελεστικής εξουσίας, *διάκριση σχηματική και εννοιολογική που δεν επαληθεύεται στον πρακτικό πολιτικό αλλά και κοινοβουλευτικό βίο*. Μια θεσμικά κατοχυρωμένη κρατική εξουσία εισηγείται λοιπόν τη διαδικασία του κατεπείγοντος για την υιοθέτηση σωρείας νόμων, όπως λόγου χάρη το νόμο 3899 (Πολυνομοσχέδιο). Νομικά η διαδικασία διεξάγεται ως εξής: «Ειδικά το άρθρο 76 παράγραφος 4 ορίζει ότι εάν η κυβέρνηση δώσει το χαρακτηρισμό αυτό (του κατεπείγοντος, Ν.Π.) σε κάποιο νομοσχέδιο ή πρόταση νόμου, εισάγεται για ψήφιση, ύστερα από περιορισμένη συζήτηση σε μία συνεδρίαση, από την Ολομέλεια ή κατά το άρθρο 71 Τμήμα, όπως αρμόζει ο αρμόδιος

κανονισμός της βουλής. Σ' αυτή συμμετέχουν, εκτός από τους οικείους εισηγητές, ο πρωθυπουργός, ο αρμόδιος υπουργός, οι αρχηγοί των κομμάτων της βουλής και από ένας εκπρόσωπός τους, ενώ ο κανονισμός της βουλής μπορεί να περιορίσει τη διάρκεια των ομιλιών και το χρόνο της συζήτησης. Στο θέμα αυτό ο κανονισμός της βουλής αφιερώνει το άρθρο 109 και προβλέπει την ολοκλήρωση της συζήτησης και της ψήφισης μέσα σε 10 ώρες (παράγραφος 5) από τις οποίες τέσσαρις για την κατ' αρχή και έξη για την κατ' άρθρο συζήτηση, αν δεν υπάρχει άλλη ειδική απόφαση της βουλής (παράγραφος 6)¹⁸.

Από τα προηγούμενα, προκύπτει το συμπέρασμα πως οι περιορισμένες διαδικασίες συζητήσεων, μέσω της συμπύκνωσης του διαλόγου σε κυβερνητικό μονόλογο, και η ταχύτατη ψήφιση ουσιαστών νόμων που ρυθμίζουν τις εργασιακές και φορολογικές πρακτικές, δηλαδή εν πολλοίς τις ανθρώπινες καθημερινές κοινωνικές σχέσεις, ακυρώνουν όχι μόνο τη σχέση κοινωνίας (καταπιεζόμενων κοινωνικών τάξεων)-άρχουσας ηγεμονικής τάξης, κοινωνίας-κοινοβουλίου, κυβερνήσεως-κοινοβουλευτικής αντιπολιτεύσεως, αλλά και την ίδια την κυβερνητική διαβούλευση. Αυτή η διαδικασία δεικνύει πως μια τέτοια πρακτική ενυπάρχει ως δυνατότητα στα πλαίσια του υπάρχοντος Συντάγματος. Το Σύνταγμα προϋποθέτει, επί του παρόντος, τη δυνατότητα ευκαιριακής ερμηνείας, διασταλτικής επεξήγησης, η οποία μπορεί ακόμα και να ακυρώσει θεμελιώδεις διατάξεις του Συντάγματος κατά το δοκούν της εκάστοτε αστικής κυβερνήσεως¹⁹. Αλλά ας μείνουμε στην ανωτέρω κατεπείγουσα πρακτική: «Ειδικότερα, στην παράγραφο 4 καθιερύεται», παρατηρεί ο καθηγητής συνταγματικού δικαίου Παρραράς, «όπως εξ αυτής αμέσως προκύπτει, δικαίωμα της κυβέρνησης, εμμέσως του κατά περίπτωση αρμοδίου Υπουργού, να χαρακτηρίσει αυτή μόνη ορισμένο νομοσχέδιο ως κατεπείγον, δηλαδή η Κυβέρνηση, είναι εκείνη η οποία θα κρίνει εάν υπάρχει κατεπείγουσα ανάγκη. Η κυβερνητική αυτή ενέργεια είναι, όθεν, καθαρώς πολιτικής φύσεως, ώστε δύναται, σε κάθε δεδομένη περίπτωση, είτε να αιτιολογείται αντικειμενικώς, διότι πράγματι η φύση του θέματος επιβάλλει την ταχύτατη νομοθετική αντιμετώπιση αυτού ή ρυθμίζεται πολύ σοβαρό αντικείμενο που δεν επιδέχεται καθυστέρηση, είτε και όχι, οσάκις η κυβέρνηση, απλώς εκ λόγων πολιτικής σκοπιμότητας σπένδει και χαρακτηρίζει ορισμένο νομοσχέδιο ως κατεπείγον, διότι ακριβώς εκ της ταχύτατης ψηφίσεως και δημοσιεύσεως αυτού ως νόμο προσδοκούνται, εντεύθεν, πολιτικά και μόνο ωφέληματα. Η τελική εκδοχή ουδόλως αποκλείεται εκ της ερμηνευόμενης διατάξεως, όπου ο συντακτικός νομοθέτης ρίχνει όλο το βάρος εις τον υπό της κυβερνήσεως χαρακτηρισμού νομοσχεδίου τινος ως κατεπείγοντος, ουχί δε ως την αυτήν ταύτην την έννοια του, εκ του αντικειμένου του, κατεπείγοντος νομοσχεδίου»²⁰.

Όμως το ευκαιριακό δικαίωμα της μονομερούς αναγωγής, χωρίς διαβούλευση και διάλογο, μιας συγκεκριμένης πολιτικής κατάστασης σε ζήτημα κατεπείγουσας-έκτακτης νομοθετικής παρεμβάσεως υπέρ των δυνάμεων του κεφαλαίου, που τεί-

νει να υποκαταστήσει τον κανόνα και να υποστείει την «εθιμική» κοινοβουλευτική πρακτική, *δεικνύει την άδηλη θεσμική υπαγωγή της επικρατούσας κοινοβουλευτικής πρακτικής σε κατάσταση εξαίρεσης*. Ίσως αυτές οι παρατηρήσεις να αντιμετωπίζονταν με σκεπτικισμό και απορία, εάν δεν είχε μεσολαβήσει το πολιτικό προηγούμενο της ενσωμάτωσης των μνημονίων στην ελληνική έννομη τάξη. Επί της ουσίας, πρόκειται για μια *de jure* εκχώρηση της εξωτερικής οικονομικής κυριαρχίας. Αυτή συνοδεύεται από μια *de facto* εκχώρηση της πολιτικής κυριαρχίας των κυριαρχικών δικαιωμάτων των καταπιεζόμενων τάξεων της ελληνικής επικράτειας *προκειμένου να ισχυροποιηθεί το κράτος*. Κατ' αυτό τον τρόπο εξασφαλίζονται με ασφάλεια τα συμφέροντα της ηγεμονικής αστικής τάξης, των Ελλήνων τραπεζιτών και των συμμάχων τους. *Ωστόσο, αξίζει να τονίσουμε πως αυτή η σχέση δεν προσδίδει καμία παράδοξη αιτιότητα σ' αυτή την αντίφαση δεδομένου της ταξικά διαστρωμένης κοινωνίας μας*. Όπως εύστοχα παρατηρεί ο καθηγητής συνταγματικού δικαίου Κώστας Χ. Χρυσόγονος «το πρώτο άρθρο του ν. 3845/2010 περιγράφει το ιστορικό της δημιουργίας του “μηχανισμού στήριξης”, στις παραγράφους 1 έως 3, ενώ η 4 εξουσιοδοτούσε τον υπουργό οικονομικών να υπογράψει μνημόνια, συμφωνίες και συμβάσεις για την εφαρμογή του μηχανισμού, με την προσθήκη ότι αυτά θα εισάγονται στη βουλή για κύρωση. Τούτο ήταν όμως ούτως ή άλλως επιβεβλημένο, δεδομένου ότι οι συμβάσεις αυτές εμπίπτουν, λόγω του αντικείμενου του, στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 36 παράγραφο 2 του Συντάγματος. Πέντε (!) μόλις ημέρες μετά τη δημοσίευση του ν. 3845/2010 ωστόσο, ο ν. 3847/2010 (ΦΕΚ Α 67/11.5.2010) ήρθε να ανατρέψει την πρόβλεψη εκείνη και να ορίσει, στην παράγραφο 9 του μόνου άρθρου του, ότι τα ανωτέρω μνημόνια, συμφωνίες και συμβάσεις εισάγονται στη βουλή όχι για κύρωση, αλλά για “συζήτηση και ενημέρωση” (ωσάν να επρόκειτο όχι για το νομοθετικό σώμα αλλά για λέσχη συζητήσεων ή καφενείο) και ακόμη ότι “ισχύουν και εκτελούνται από της υπογραφής τους”». ²¹ Εν συνεχεία η δανειακή σύμβαση της χώρας –νομικώς ενσωματωμένη με τους προγενέστερους αντισυνταγματικούς νόμους– προβλέπει, μεταξύ άλλων, στο σημείο 12 του τέταρτου παραρτήματος: «*Ούτε ο δανειζόμενος ούτε οποιαδήποτε περιουσία του έχουν ασυλία λόγω κυριαρχίας ή για άλλο λόγο από τη δικαιοδοσία και την εκτέλεση σχετικά με κάθε ενέργεια ή διαδικασία σχετική με τη σύμβαση*»²². Πρόκειται δηλαδή για το νομικό προαπαιτούμενο που μπορεί απρόσκοπτα να εξυπηρετήσει τους δανειστές της χώρας και ταυτόχρονα να επιτρέψει τον οικονομικό παρεμβατισμό επιτρέποντας κατ' αυτό τον τρόπο έναν νέο κύκλο κεφαλαιακής υπερσυσσώρευσης. Τούτη η εμφανής αστική συνταγματική εκτροπή αποτελεί την *έκδηλη εκδοχή της νομοθετικής-θεσμικής μετατροπής ενός τμήματος –μιας δομής εάν προτιμάτε– του αστικού ελληνικού εποικοδομήματος σε κατάσταση εξαίρεσης*. Εξ αυτών συνάγεται πως ο *οικονομικός-νομοθετικός παρεμβατισμός* είναι απαραίτητοι παράγοντες για την απρόσκοπτη πορεία της οικονομικής εξάρτησης της

χώρας, για την οικονομική διασφάλιση του ελληνικού τραπεζικού κεφαλαίου, για την αποπληρωμή των συσσωρευμένων τοκοχρεολυσίων, για τη μείωση του πρωτογενούς ελλείμματος μέσω της αύξησης της φορολογίας –έμμεσης και άμεσης– και της μείωσης των κρατικών δαπανών, για την πιστή ιουδαϊκή αναμονή της οικονομικής ανάπτυξης μέσω της μείωσης του κόστους εργασίας, *στοιχεία που απαιτούν σαφώς και ρητώς την ύπαρξη ενός παρεμβατικού κράτους.*

Το επικρατέστερο επιχείρημα των κυβερνώντων εν Ελλάδα, οι οποίοι εμφανίζονται περισσότερο ως εκπρόσωποι του σύγχρονου ιμπεριαλισμού και λιγότερο ως υπεύθυνοι πολιτικοί ηγέτες της Ελλάδας, είναι πως αποφεύγεται η γενική κατάρρευση της χώρας με τη λήψη μέτρων άμεσου εισπρακτικού χαρακτήρα μέσω μια δύσπεπτης λογιστικής ανασυγκρότησης των δημοσιονομικών, της μεγαλύτερης που έλαβε ποτέ χώρα στην Ευρώπη σύμφωνα με τις δηλώσεις του πάστορα του ευρωπαϊκού ιμπεριαλισμού Γιώργου Παπακωνσταντίνου. Όμως, η ουσία είναι πως συντελείται μια ραγδαία κατάρρευση των εργασιακών προοπτικών και της αξίας της εργατικής δύναμης των εργαζομένων καθώς και των σημερινών ανέργων. Η έκρηξη της ανεργίας, η διόγκωση του εργαζόμενου εξαθλιωμένου εργατικού δυναμικού, η συνεχιζόμενη απαξίωση της αγροτικής παραγωγής, η ανυπαρξία μεσαίας και βαριάς βιομηχανίας διευρυνμένης κλίμακας, η αποσπασματική ενασχόληση με την υψηλή τεχνολογία, αποτελούν κατάρρευση όλων των κεκτημένων και όλων των αγώνων και των δικαιωμάτων της εργασίας (εργατικής τάξης, αγροτικής τάξης και μικρομεσαίων στρωμάτων, πρωταρχικών θυμάτων της παρούσας πολιτικής).

Ποια θα μπορούσε να είναι η απάντηση σε αυτές τις πολιτικές; Ας προσπαθήσουμε σχηματικά να απαντήσουμε: Η απάντηση στις κυβερνητικές πολιτικές θα μπορούσε να συνεπάγεται τρεις άμεσες συνέπειες: **α.** Τη συγκράτηση των δημόσιων οικονομικών δαπανών εις βάρος της εργασίας και υπέρ του κεφαλαίου μέσω της σταδιακής ανάδυσης ενός αναχρονιστικού πολιτικού εποικοδομήματος σαν αυτού που υπήρξε στην Ελλάδα προ του συντάγματος του 1911. **β.** Την πολιτική ανάδυση ενός πολιτικού-δικαϊκού εναλλακτικού πολιτικού αστικού εποικοδομήματος του επονομαζόμενου βοναπαρτισμού ή καισαρισμού *δημιουργώντας ακόμα και προοπτικές ευθείας και όχι παρεμπόπτουσας καθεστωτικής αλλαγής* αλλά όχι και κρατικής αλλαγής υπό την έννοια της τυπολογίας των κρατικών συστημάτων. Δηλαδή καθεστωτική αλλαγή στα πλαίσια ενός καπιταλιστικού κράτους... Κάτι τέτοιο βεβαίως *αποτελεί δυνατότητα και όχι τελεολογική βεβαιότητα* –ακόμα λιγότερο πρόβλεψη– η οποία δεν μπορεί να ερμηνευθεί με μηχανιστική αναλογική σύγκριση ένα καπιταλιστικό κράτος εξαιρέσεως, υπό την έννοια του καπιταλιστικού καθεστώτος εξαιρέσεως, δεν διαφαίνεται άμεσα στον ορίζοντα ως η πιο πιθανή και βουλευτική επιλογή. *Ενυπάρχει όμως ως δυνατότητα σε αυτό που περιγραφικά θα μπορούσαμε να αναφέρουμε ως αστική εφεδρεία.* **γ.** Τη δημιουργία κοινωνικών συμμαχιών της αριστεράς που χωρίς να χάνουν από τον ορίζοντα *το ουσιαστικό δια-*

κύβευμα της εργατικής εξουσίας και της εργατικής δημοκρατίας θα προσπαθήσουν να ανιχνεύσουν τις δυνατότητες οργανωτικής και πολιτικής ενότητας, ως *πολιτικο-ιδεολογικός* χώρος που αναζητεί την ηγεμονία, ασκώντας κριτική και αυτοκριτική στις ίδιες και αναπόφευκτες μικροαστικές προσμίξεις, προκειμένου να διεκδικήσουν τη δική τους αντίσταση, τη δική τους εφόρμηση στους κυρίαρχους ιδεολογικούς και πολιτικούς αστικούς –και κυρίως– μικροαστικούς κύκλους προκειμένου να ανατραπεί η παρούσα πολιτική.

Η αριστερά οφείλει να εξηγήσει πώς η κατάρρευση αυτού του πεπαλαιωμένου μωσαϊκού που *ξεπουλά δωρεάν τον τόπο* δεν είναι μέρος του προβλήματος αλλά μέρος της λύσης του. Η δήμευση των περιουσιακών στοιχείων των κυρίων που δημιούργησαν την έκρηξη της κρίσης, η εθνικοποίηση τραπεζών και επιχειρήσεων νευραλγικής εθνικής σημασίας χωρίς ουδεμία αποζημίωση και η εξασφάλιση των καταπιεζόμενων μαζών έναντι οποιουδήποτε ληστρικού τοκοχρεολυσίου, η εξασφάλιση γης και στέγης, δηλαδή για τους απαλλοτριωμένους εργάτες και πρώην μικροαστούς εργαζόμενους, εξασφαλίζοντας τη δυνατότητα της επιβίωσης και όχι της παραγωγής υπεραξίας μέσω παρασιτικών επενδυτικών προγραμμάτων, δεν αποτελεί πισωγύρισμα αλλά όραμα ελπίδας. Οι σύγχρονοι λογιστές και μαθηματικοί λάτρεις της δημιουργικής λογιστικής θα μπορέσουν να δουλέψουν το ίδιο καλά υπό την πίεση των άμεσων παραγωγών κάθε πλούτου δίχως παχυλούς μισθούς και δίχως να λαμβάνουν δώρα παραγωγικότητας μέσω της αφαίμαξης εθνικών πόρων... Η επαναστατική αριστερά, θεωρώ, πώς πρέπει να θέσει δύο βασικούς στόχους: ανατροπή των κεφαλαιοκρατικών οικονομικών και κοινωνικών σχέσεων και τη δημιουργία των προϋποθέσεων για την εφαρμογή μιας εργατικής δημοκρατίας υπό άμεσο εργατικό έλεγχο.

Οι επαΐοντες της σύγχρονης κοινωνικής βαρβαρότητας, οι λάτρεις του σύγχρονου κοινωνικού κανιβαλισμού, οι λειτουργοί του ΔΝΤ, της Παγκόσμιας Τράπεζας και της ευρωπαϊκής επιτροπής, οι σύγχρονοι ιμπεριαλιστές της Deutschebank, της BNP, της Goldman Sachs κ.λπ., ξεχνούν πως χώρες που δεν αποδέχονται πειθήνια τη ληστρική πολιτική εις βάρος των παραγωγών κάθε πλούτου δεν καταδικάζονται αυτόματα στην καταστροφή. Η Βενεζουέλα, η Βολιβία, χωρίς να αποτελούν τόπους ειδυλλιακών περιπτώσεων, δείχνουν έναν δρόμο αντι-υποβολής, *ανυπακοής και αντίστασης* απέναντι στη σύγχρονη απαλλοτρίωση των εκατομμυρίων ανθρώπινων υπάρξεων. Ωστόσο μια επισήμανση είναι απαραίτητη εδώ: αυτές οι χλιοειπωμένες αρχές αποτελούν τρόπον τινά και υπεκφυγή. Κανένας δεν μπορεί να ασκήσει πολιτική μόνο με θεωρητικά σχήματα και συλλογισμούς. Η παραγωγή θεωρίας είναι αναντίρροπη επιβεβλημένη. *Όμως η οργανωτική υπερθεμάτιση του μέσου και η αγωνιώδης μονομερής προώθηση του σκοπού αγνοεί τόσο το μέσο όσο και το σκοπό, τη διαμεσολάβηση της πολιτικής, την ίδια τη διαλεκτική.* Η βούληση της εργατικής απελευθέρωσης μέσω της ελευθεριακής κινηματικής πρακτικής και

η προσπάθεια ιδεολογικής υπαλληλίας του κινήματος στο μονιστικό κομματικό μέσο διαγράφει τη διαλεκτική μέσου και σκοπού, οργάνωσης και πολιτικής, πολιτικού κόμματος και κινήματος. *Μόνο η διαλεκτική σχέση αυτών των παραμέτρων εγγυάται το ελάχιστο προαπαιτούμενο που χρειάζεται μια πολιτική δύναμη για να παραταχθεί στο σύγχρονο κοινωνικό πόλεμο των χαρακωμάτων.*

Οι τελευταίες προτάσεις μπορούν να μας παρακινήσουν. Η αριστερά, δίχως ενότητα σήμερα, εν πολλοίς και αρχές και οργάνωση, δίχως κεντρικό στρατηγικό σχεδιασμό, θα καταδικαστεί να διαδραματίσει το ρόλο της οπισθοφυλακής του κινήματος της εργατικής αντίστασης. *Η ανατροπή των κεφαλαιοκρατικών σχέσεων υπό όλες τις εκφάνσεις τους και η εναλλακτική πρόταση εγκαθίδρυσης εργατικής δημοκρατίας είναι προτάσεις ικανές να εμπνεύσουν ενότητα για να μπορέσει η επαναστατική αριστερά να προχωρήσει περαιτέρω.* Η ψευδαίσθηση κατεύθυνσης του κινήματος από μεμονωμένες κομματικές δυνάμεις ή κομματικές συνιστώσες με ελάχιστη επιρροή στους κόλπους της κοινωνίας αποτελεί ολίσθημα που δεν εντάσσεται στα πλαίσια της επαναστατικότητας αλλά στη μικρο-μεγαλοϊδεατική ανταπάτη ενός καλοπροαίρετου αλλά ατελέσφορου επαναστατικού βολονταρισμού. *Η βασική προάσπιση των αρχών του μαρξισμού είναι αρκετή για να προχωρήσουμε επαναστατικά με κομμουνιστικές επιδιώξεις δίχως καμία ανταπάτη για τις κεντρόφυγες συγχυσμένες τάσεις της σοσιαλδημοκρατίας.*

De nobis fabula narratur!

Σημειώσεις

1. Σύμφωνα με τον Μαρξ, από αυτή τη διαδικασία δεν προκύπτει καθόλου ο βαθμός της εκμετάλλευσης της ανθρώπινης εργασίας ως μετρήσιμο μέγεθος. Αυτός προκύπτει από το λόγο υπεργασίας προς αναγκαία εργασία = μεταβλητό κεφάλαιο. Αναγκαία εργασία είναι κατά τον Μαρξ η εργασία που χρειάζεται ο εργάτης για να αναπαράξει τα στοιχεία που τον διατηρούν στη ζωή.

2. Karl Marx (1993), *Le Capital*, Livre 1, PUF, Paris, σ. 804, 805. Η υπογράμμιση δική μου.

3. Ωστόσο οι διαφορές είναι σημαντικές: η σημαντική αποβιομηχάνιση της Γαλλίας και η αντίστοιχη της Αγγλίας δεν συναντάται λόγω χάρη στη Γερμανία, όπου η βιομηχανική και η χρηματιστική οικονομική ανάπτυξη του κεφαλαίου και της συσσώρευσής του δεν είναι απλώς ένα δεδομένο, προαπαιτούμενο της συσσώρευσης και της συγκέντρωσης κεφαλαίων, αλλά και ένα γεγονός που, μεταξύ άλλων, εμφανίζει χωροχρονική σύμπτωση στο γεωμανικό έδαφος.

4. Takis Fotopoulos (1992), *Economic restructuring and the debt problem: the Greek case*, International review of Applied Economics, vol. 6, No 1. Βλ. επίσης την εξαιρετικά ενδιαφέρουσα ανάλυση του Σάββα Μιχαήλ στο *Η Ελλάδα και η παγκόσμια καπιταλιστική κρίση*, κείμενο που γράφτηκε στο πρώτο δεκαπενθήμερο του Απριλίου 2010 και παρουσιάστηκε σε διεθνές Συνέδριο στο Κρατικό Πανεπιστήμιο Λομονόσοφ της Μόσχας στις 20 Απριλίου 2010. Βλ. στο διαδίκτυο: <http://www.eek.gr/default.asp?pid=6&id=1129>.

5. Πρόκειται για την ταυτόχρονη έξοδο δανεισμού χωρών της περιφέρειας και του κέντρου. Υφίσταται λοιπόν ένας άτυπος –αλλά ουσιαστικός– «ομολογιακός» ανταγωνισμός μεταξύ χωρών, οι οποίες έχουν διαφορετική παραγωγική θέση στον παγκόσμιο καταμερισμό εργασίας. Βλ. χαρακτηριστικά τη διαφορετική αντιμετώπιση του γερμανικού κράτους (χώρα του κέντρου της ευρωζώνης) και της Ελλάδας (χώρα της περιφέρειας) από τους παγκόσμιους τραπεζικούς ομίλους (διεθνείς χρηματαγορές).

6. Να αναφέρω απλά πως ο ίδιος ο Μαξ εξηγεί ότι το κεφάλαιο είναι μια ιστορική κοινωνική διαδικασία, αναφέροντάς μας την εξαιρετική ρήση του Άγγλου θεωρητικού Wakefield. *Η εργασία δημιουργεί το κεφάλαιο πριν το κεφάλαιο χρησιμοποιήσει την εργασία.* (*Labour creates capital before capital employs labour.*) Karl Marx (1993), *Le Capital*, Livre 1, PUF, Paris, σ. 653, υποσημείωση 22.

7. Οφείλω να ευχαριστήσω τον υποψήφιο διδάκτορα Γιάννη Βασιλόπουλο ο οποίος και έκανε τη σχετική παρατήρηση, τονίζοντας πολύ σωστά ότι η σημερινή ιδιοτυπία έγκειται στην εκποίηση «ατυλοβατών» της –διευρυμένης– αναπαραγωγής (του καπιταλισμού). Το ερώτημα που τίθεται βεβαίως είναι πώς αυτή η αυτοκαταστροφική τάση, η σχεδόν αυτοκτονική τάση του καπιταλισμού έναντι του ίδιου του εαυτού, δεν δημιουργεί συνθήκες επαναστατικής κρίσης. Η ύπαρξη ώριμων αντικειμενικών συνθηκών, πιο ώριμων παρά ποτέ, δεν αρκεί δίχως την κινητοποίηση του υποκειμενικού παράγοντα. *Χωρίς να μπορούμε να εξαντλήσουμε ένα τόσο λεπτό ζήτημα, οφείλουμε να παρατηρήσουμε ότι η ηγεμονία του κεφαλαιοκρατικού τρόπου παραγωγής δεν είναι μόνο υλική αλλά και ιδεολογική.*

8. David Harvey (2006), *Ο Νέος Ιμπεριαλισμός*, Καστανιώτης, Αθήνα, σ. 154, οι υπογραμμίσεις δικές μου. Βεβαίως η παρούσα κρίση αποδεικνύει πως και η Ευρωπαϊκή Επιτροπή μπορεί να συνεπικουρήσει το ΔΝΤ, και μάλιστα με διευρυμένο πλαίσιο δραστηριοτήτων και αποτελεσματικότερα όπλα πολιτικού εμβιασμού.

9. Είναι χαρακτηριστικό πως οι *Financial Times* προτείνουν στους Ευρωπαίους τη μελέτη του λατινικού μοντέλου εξόδου από την κρίση κατά τη δεκαετία του '80. Τούτο πρακτικά σημαίνει αποδοχή του υφιστάμενου παραγωγικού και εργασιακού καταμερισμού στην παγκόσμια οικονομική σφαίρα. Βλ. πιο αναλυτικά “Eurozone can learn grim Latin lessons”. <http://www.ft.com/cms/s/0/ac9b6954-0d33-11e0-82ff-00144feabdc0.html#axzz18xu6R7WF>. Αξίζει να σημειωθεί πως τα Brady plans, οικονομικό πρόγραμμα διαχείρισης του κρατικού χρέους των λατινοαμερικάνικων κρατών που διατήρησε το όνομα του υπουργού Οικονομικών των ΗΠΑ, εξασφάλιζαν μια ελεγχόμενη αναδιάρθρωση του χρέους σύμφωνα με τις απαιτήσεις και τις προβλέψεις των δανειστών. *Προκύπτει πως η αναδιάρθρωση του χρέους και η μονομερής αιτίαση για διαγραφή του, δηλαδή η μη αναγνώριση του δεν αποτελούν συμπληρωματικά αιτήματα αλλά ασυμβίβαστες και αλληλοαποκλειόμενες πολιτικές προτάσεις.* Τέλος, μια προσεκτική ανάγνωση του άρθρου των *FT* δεικνύει δύο ενδιαφέροντα στοιχεία που η μεταβατική δεκαετία του '90 απέκρυψε υπό τη σκέπη της οικονομικής και ιδεολογικής αναδιάρθρωσης που ακολούθησε τη σοβιετική κατάρρευση: η συμμετοχή στους ευρωπαϊκούς θεσμούς των ΕΚΑΧ, ΕΚΑΕ, Ε.Κ. και Ε.Ε. δεν αρκεί για να μπορέσει μια αναπτυσσόμενη χώρα να υπερβεί την παραγωγική και οικονομική της καθυστέρηση. Τουναντίον, το παράδειγμα της Ελλάδας αποδεικνύει πως η συμμετοχή στην ενωμένη Ευρώπη εγγυάται την παραμονή της χώρας στα μοντέλα ανάπτυξης αναπτυσσόμενων χωρών. *Πρόκειται ουσιαστικά για τη διαίωσιση των καθυστερημένων παραγωγικών δομών (συμπεριλαμβανομένης της υψηλής τεχνολογίας), διαδικασία η οποία αποτελεί την πεμπτοσύνη της απώλειας κάθε ρικαρδινού συγκριτικού πλεονεκτήματος, επιβάλλοντας την de jure οικονομική εξάρτηση, σε πείσμα των διαρθρωτικών ταμείων που συμβάλλουν –αντίθετα με τα όσα κοινώς προπαγανδίζονται– στη διόγκωση του υπερτροφικού αστικού κέντρου.* Τα σημερινά επιτόκια δανεισμού στην Ελλάδα αποδεικνύουν πως η χώρα δανείζεται περίπου με τους ίδιους όρους που δανείζονται και τα υπό ανάπτυξη κράτη. (Πρόκειται για επιτόκια με τα οποία δανείζεται και μια χώρα σαν τη Ζι-

μπάμπουε.) Το ιδεολόγημα του αδύνατου της κρατικής χρεοκοπίας, υπό το πρόσχημα της προσφερόμενης επενδυτικής προσφοράς των ΗΠΑ στις χώρες της Λατινικής Αμερικής τη δεκαετία του '80, αντικαταστάθηκε από το ιδεολόγημα του ανέμου φθηνού δανεισμού της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, δύο αντιθετικές λεκτικές προκειμένες που υπηρετούν *την ίδια ιδεολογική κατεύθυνση: τη διαρκή οικονομική εξάρτηση, την αποδοχή της μπερειαλιστικής πολιτικής*. Και έτσι όλα βγαίνουν καλώς στον καλύτερο δυνατό κόσμο!

10. Lénine (2005), *L'imperialisme, science marxiste*, Paris, σ. 127.

11. Νόμος υπ' αριθ. 3899, *Εφημερίς της Κυβερνήσεως της Ελληνικής Δημοκρατίας*, αρ. φύλλου 212, 17 Δεκεμβρίου 2010, σ. 4407.

12. Όπ.π., Άρθρο 16, παρ. 3, 4, σ. 4410.

13. Υπουργείο Οικονομικών, προϋπολογισμός 2011, 18 Νοεμβρίου 2010, σ. 23. *Έτσι η αδυναμία παροχής μερισμάτων στους τραπεζικούς κεφαλαιούχους ελέω των 28 δις ευρώ εγγυήσεων του ελληνικού Κράτους μπορεί να λάβει χώρα υπό τη μορφή αδιανέμητων κερδών τα οποία μάλιστα φορολογούνται και με καλύτερο συντελεστή!*

14. Όπ.π., σ. 29. Είναι πλέον γνωστό πως η κυβέρνηση σχεδιάζει και νέο «πακέτο» στήριξης των ελληνικών τραπεζών προκειμένου να εξασφαλιστεί η ρευστότητά τους. Αναμένεται λοιπόν επιπλέον ενίσχυση της τάξεως των 30 δις ευρώ.

15. Αναφέρεται στα «σχέδια παρεμβάσεων για την ενίσχυση της οικονομίας το 2011», όπ.π., σ. 23.

16. Κώστας Μαυριάς (2002), *Συνταγματικό Δίκαιο*, Σάκκουλας, Αθήνα, σ. 650.

17. Κ.Α. Γεωργόπουλος (2001), *Επίτομο Συνταγματικό Δίκαιο*, Σάκκουλας, Αθήνα, σ. 413, 414.

18. Όπ.π., σ. 419, 420.

19. Ο τρόπος με τον οποίο επιτυγχάνεται η ασφάλεια της αστικής αναπαραγωγής των κυβερνήσεων –πολιτικών εκπροσώπων της άρχουσας ηγεμονικής χρηματιστικής ελληνικής τάξης– δεν αφορά άμεσα την οικονομική θεωρία και αυτή του δικαίου. Η κοινωνιολογία σε συνδυασμό με την οικονομία, τη φιλοσοφία, την ανάλυση του δικαίου μπορούν να συμβάλουν στην επεξήγηση του φαινομένου που σχετίζεται ευθέως και με τους ιδεολογικούς μηχανισμούς του αστικού Κράτους. *Η παρούσα εργασία δεν μπορεί ούτε επιδερμικά να ασχοληθεί με τούτο το ζήτημα.*

20. Π.Ι. Παράρα (1985), *Σύνταγμα 1975 – Corpus II, άρθρα 51-80*, Σάκκουλας, Αθήνα, σ. 427, 428. Οι υπογραμμίσεις δικές μου πλην της φράσης «*υπό της κυβερνήσεως χαρακτηρισμού*».

21. Κώστα Χ. Χρυσόγονου, Η χαμένη τιμή της ελληνικής Δημοκρατίας, *Νομικό Βήμα*, έκδοση δικηγορικού συλλόγου Αθηνών, τεύχος 6, Ιούλιος-Αύγουστος 2010, σ. 1353, 1354. Περί της πλήρους αντισυνταγματικότητας των μνημονίων, βλ. σ. 1354-1365.

22. Όπ.π., σ. 1358.